

Η σημασία των διπλωματικών διαβεβαιώσεων σε υποθέσεις ασύλου

Το ΕΔΔΑ αναγνώρισε την ύπαρξη παραβίασης του άρθρου 3 ΕΣΔΑ λόγω της μακράς διάρκειας κράτησης του προσφεύγοντος, αιτούντος άσυλο σε ακατάλληλο χώρο, ενώ διέγραψε τον ισχυρισμό με αντικείμενο την παραβίαση του άρθρου 3 σχετικά με τον κίνδυνο απομάκρυνσης που διέτρεχε, δεδομένου ότι είχε λάβει στο μεταξύ το καθεστώς του πρόσφυγα, με αποτέλεσμα να μην διατρέχει πλέον τον εν λόγω κίνδυνο. Τέλος, το Δικαστήριο θεώρησε ότι δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 13 σε συνδυασμό με το άρθρο 3, καθώς η αίτηση ασύλου του προσφεύγοντος είχε εξεταστεί με επαρκείς εγγυήσεις από τις αρμόδιες εθνικές αρχές.

άρθρα 3 και 13 ΕΣΔΑ – απομάκρυνση – διπλωματικές διαβεβαιώσεις – διαγραφή παραπόνου του προσφεύγοντος – ιδιότητα του θύματος και έλλειψή της – ενδελεχής και πολυεπίπεδη εξέταση της αίτησης ασύλου του προσφεύγοντος – δικαίωμα προηγούμενης ακρόασης του προσφεύγοντος – Τουρκία ως ασφαλή τρίτη χώρα – ουσιαστικό σκέλος του άρθρου 3 ΕΣΔΑ – εξουτελιστική μεταχείριση – υπερβολική και αδικαιολόγητη διάρκεια κράτησης σε αστυνομικό τμήμα – παραβίαση του άρθρου 3 ΕΣΔΑ

ΕΔΔΑ, Προσφυγή Νο 54796/16, Υπόθεση J.B. κατά Ελλάδας, απόφαση της 26ης Μαΐου 2026 του Τρίτου Τμήματος

Το 2015, ο προσφεύγων, Σύριος πολίτης αρμένικης καταγωγής, έφυγε από τη Συρία λόγω της εμπόλεμης κατάστασης που επικρατούσε εκεί. Το 2016 κατέφτασε στην Ελλάδα μέσω Τουρκίας και υπέβαλε αίτηση ασύλου στη Λέσβο. Κατόπιν διενέργειας προφορικής συνέντευξης, η αίτηση απορρίφθηκε ως απαράδεκτη από το Περιφερειακό Γραφείο Ασύλου της Λέσβου, με την αιτιολογία ότι η Τουρκία συνιστούσε για τον προσφεύγοντα πρώτη χώρα ασύλου ή έστω ασφαλή τρίτη χώρα, σύμφωνα με τις διατάξεις του Π.Δ. 113/2013. Στο μεταξύ, είχε κινηθεί διαδικασία απομάκρυνσης του προσφεύγοντος, ενώ παράλληλα αποφασίστηκε και η κράτησή του στο αστυνομικό τμήμα Μυτιλήνης. Σημειώνεται ότι κατά όλων των σχετικών αποφάσεων ο προσφεύγων άσκησε ένδικα μέσα, τα οποία ωστόσο απορρίφθηκαν. Τέλος, σύμφωνα με τις τελικές παρατηρήσεις του, ο προσφεύγων είχε λάβει σε ενδιάμεσο, απροσδιόριστο χρόνο το καθεστώς του πρόσφυγα στη Γαλλία, όπου πλέον διέμενε.

Στο πλαίσιο αυτό, ο προσφεύγων, αρχικά, υποστήριξε ότι παραβιάστηκε το άρθρο 3 λόγω του κινδύνου επαναπροώθησης που θα διέτρεχε εάν εκτελείτο η απομάκρυνσή του προς την Τουρκία, αλλά και λόγω των εξουτελιστικών συνθηκών κράτησής του στο αστυνομικό τμήμα της Μυτιλήνης. Ταυτόχρονα, ισχυρίστηκε ότι οι διαδικασίες ασύλου και απομάκρυνσης ήταν προβληματικές, καθώς, κατά την άποψή του, δεν πραγματοποιήθηκε ουσιαστική εξέταση της αίτησης ασύλου του, κατά παράβαση του άρθρου 13 σε συνδυασμό με το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ. Από την πλευρά της, η εναγόμενη Κυβέρνηση υποστήριξε, βασιζόμενη στην Κοινή Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας και σε άλλες διπλωματικές διαβεβαιώσεις εκ μέρους της Τουρκίας, ότι η διαδικασία επιστροφής παράτυπων μεταναστών στην Τουρκία ήταν σύμφωνη με το ενωσιακό και διεθνές δίκαιο και, ιδίως, με την αρχή της μη επαναπροώθησης.

Το ΕΔΔΑ, με την απόφασή του στις 26 Μαΐου 2026, καταρχάς διέγραψε τον ισχυρισμό του προσφεύγοντος που αφορούσε τον κίνδυνο επαναπροώθησής του στην Τουρκία και μεταγενέστερα στη Συρία, καθώς ο τελευταίος είχε λάβει το καθεστώς του πρόσφυγα στη Γαλλία και, συνεπώς, εξέλιπε ο εν λόγω κίνδυνος. Επιπλέον, έκρινε ότι δεν υπήρξε παραβίαση των άρθρων 13 και 3 της ΕΣΔΑ, δεδομένου ότι ο προσφεύγων διέθετε αποτελεσματικές εγγυήσεις καθ' όλη τη διάρκεια εξέτασης της αίτησης ασύλου του. Τέλος, το ΕΔΔΑ εντόπισε την παραβίαση του άρθρου 3 όσον αφορά τις συνθήκες κράτησης του προσφεύγοντος, διότι η διάρκεια αυτής δεν ήταν εύλογη (πάνω από έναν μήνα), λαμβανομένης υπόψη της φύσης του αστυνομικού τμήματος, όπου κρατήθηκε, ως χώρου βραχυχρόνιας κράτησης.

Ι. Πραγματικά περιστατικά – Επιχειρήματα των διάδικων μερών

Τον Απρίλιο του 2015, ο προσφεύγων, Σύριος υπήκοος, έφυγε από τη Συρία λόγω του κινδύνου που διέτρεχε εξαιτίας της αρμένικης καταγωγής του και του χριστιανικού δόγματος που ακολουθούσε, καθώς και λόγω της εμπόλεμης κατάστασης στην περιοχή. Κατέφτασε αρχικά στην Τουρκία, όπου διέμεινε για περίπου έναν χρόνο υπό καθεστώς προσωρινής προστασίας. Τον Μάιο του 2016 έφτασε στη Λέσβο, όπου συνελήφθη από τις λιμενικές αρχές λόγω παράνομης εισόδου στην Ελλάδα. Σημειώνεται ότι την ίδια ημέρα της σύλληψής του, ο προσφεύγων έλαβε ενημέρωση των δικαιωμάτων του.

Δύο ημέρες μετά τη σύλληψή του, εξέφρασε την επιθυμία να υποβάλει αίτηση ασύλου. Στις 20 Μαΐου 2016 πραγματοποιήθηκε συνέντευξη του προσφεύγοντος, σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Ασύλου και με τη διεξαγωγή διερμηνείας στα αραβικά και στα αγγλικά. Στις ερωτήσεις που του τέθηκαν, ο προσφεύγων απάντησε ότι, κατά την παραμονή του στην Τουρκία, αναγκάστηκε να αποκρύψει την αρμένικη καταγωγή του και τη θρησκεία του, διότι αισθανόταν ότι δεν ήταν ασφαλής. Περαιτέρω, η Τουρκία υποστήριζε το Αζερμπαϊτζάν, το οποίο βρισκόταν εκείνη την εποχή σε ένοπλη σύγκρουση με την Αρμενία. Επιπλέον, όσο ζούσε κοντά στην Κωνσταντινούπολη, είχε εργαστεί παράνομα ως γλύπτης για πέντε εργοδότες.

Η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Ασύλου εξέδωσε αναφορά βάσει των δηλώσεων του προσφεύγοντος, καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι ο φόβος διάκρισης λόγω της καταγωγής ή της θρησκείας του βασιζόταν σε γενικά και αόριστα συμπεράσματα, δεδομένου ότι δεν είχε αντιμετωπίσει ποτέ στην πράξη κάποιο πρόβλημα κατά τη διάρκεια της παραμονής του στην Τουρκία. Ως εκ τούτου, η αίτηση ασύλου του απορρίφθηκε ως απαράδεκτη από το Περιφερειακό Γραφείο της Λέσβου, με την αιτιολογία ότι η Τουρκία συνιστούσε για τον προσφεύγοντα πρώτη χώρα ασύλου ή έστω ασφαλή τρίτη χώρα, σύμφωνα με τις διατάξεις του Π.Δ. 113/2013. Στην απόφασή του, το Γραφείο έλαβε επίσης υπόψη, μεταξύ άλλων, την Κοινή Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας στις 18 Μαρτίου 2016¹.

Την ίδια ημέρα, ο προσφεύγων, κατόπιν ενημέρωσής του, άσκησε έφεση ενώπιον της Επιτροπής Εφέσεων, η οποία απορρίφθηκε ως ουσία αβάσιμη, επιβεβαιώνοντας ουσιαστικά το περιεχόμενο της πρωτόδικης απόφασης. Η Επιτροπή τόνισε, ιδίως, το γεγονός ότι η Τουρκία συνιστούσε ασφαλή χώρα και ότι ο προσφεύγων διατηρούσε το δικαίωμά του να ζητήσει διεθνή προστασία και να αποκτήσει το καθεστώς πρόσφυγα εκεί, σύμφωνα με τη Συνθήκη για το Καθεστώς των Προσφύγων του 1951.

Στη συνέχεια, ο προσφεύγων άσκησε αίτηση ακύρωσης κατά της απόφασης της Επιτροπής ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων, υποστηρίζοντας, κατά βάση, ότι δεν έλαβε την απαραίτητη νομική υποστήριξη κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, ενώ επέμεινε στα επιχειρήματά του ως προς τον κίνδυνο που αντιμετώπιζαν άτομα με αρμένικη καταγωγή εντός της τουρκικής επικράτειας. Όπως και τα προηγούμενα ένδικα μέσα, έτσι και η αίτηση ακύρωσης απορρίφθηκε από το αρμόδιο δικαστήριο, το οποίο έκρινε ότι τα διαδικαστικά δικαιώματα του προσφεύγοντος δεν παραβιάστηκαν, δεδομένης της παρουσίας διερμηνέα κατά τη διαδικασία και της πραγμάτωσης του δικαιώματος ακρόασής του ενώπιον της Επιτροπής

* ΜΔΕ, Υπότροφος «Ε. Βασιλάκη», ΚΛΕΟΔ

¹. Βλ. παρ. 52 της σχολιαζόμενης απόφασης. Το περιεχόμενο της δήλωσης θα αναφερθεί εν συντομία παρακάτω.

Ασύλου. Τέλος, ο προσφεύγων άσκησε αίτηση αναίρεσης ενώπιον του ΣτΕ, χωρίς ωστόσο το τελευταίο να έχει αποφανθεί μέχρι την έκδοση της σχολιαζόμενης απόφασης.

Στο μεταξύ, είχε δρομολογηθεί διαδικασία απομάκρυνσης κατά του προσφεύγοντα, κατόπιν σχετικής απόφασης επιστροφής της Αστυνομικής Διεύθυνσης Λέσβου, η εκτέλεση της οποίας εκκρεμούσε. Ταυτόχρονα, διατάχθηκε η κράτησή του στο αστυνομικό τμήμα της Μυτιλήνης, όπου παρέμεινε για 1 μήνα και 19 ημέρες, όταν και μεταφέρθηκε και φιλοξενήθηκε στις εγκαταστάσεις ΜΚΟ. Σύμφωνα με τον ίδιο, οι συνθήκες κράτησής του ήταν εξευτελιστικές, τόσο από άποψη υγιεινής, όσο και από άποψη περιορισμού σε άλλες δραστηριότητες (π.χ. προαυλισμός). Ο προσφεύγων κινήθηκε νομικά και κατά της απόφασης που διέτασσε την επιστροφή του στην Τουρκία, χωρίς επιτυχία.

Τέλος, ο προσφεύγων δήλωσε στο ΕΔΔΑ ότι, σε απροσδιόριστο χρόνο, είχε λάβει το καθεστώς του πρόσφυγα στη Γαλλία, όπου πλέον διέμενε.

Στο πλαίσιο αυτό, ο προσφεύγων ισχυρίστηκε ότι η απομάκρυνση και επιστροφή του στην Τουρκία συνιστά παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ για την απαγόρευση των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης. Επιπλέον, σύμφωνα με τον προσφεύγοντα, το άρθρο 3 παραβιάστηκε και λόγω των εξευτελιστικών συνθηκών διαβίωσης κατά τη διάρκεια της κράτησής του στο αστυνομικό τμήμα Μυτιλήνης, ιδίως λόγω των ελλειπών υποδομών, όπως προαναφέρθηκε. Επιπρόσθετα, ο προσφεύγων πρόβαλε και την παραβίαση του άρθρου 13 σε συνδυασμό με το άρθρο 3, βασιζόμενος στις πολλαπλές ελλείψεις στη διαδικασία χορήγησης ασύλου και στη διαδικασία απομάκρυνσης, οι οποίες, κατά την άποψή του, ήταν τέτοιες που ευνοούσαν την επιστροφή του στην Τουρκία (μία καθόλου ασφαλής χώρα για το πρόσωπό του) και, κατ' επέκταση, στη Συρία, χωρίς να έχει πραγματοποιηθεί ουσιαστική εξέταση της αίτησής του για άσυλο.

Από την πλευρά της, η Ελλάδα υποστήριξε ότι λόγω των μαζικών εισροών μεταναστών, τυχόν ελλείψεις στις δομές και στα τμήματα που κρατούνταν οι αιτούντες άσυλο ήταν αναπόφευκτες. Όσον αφορά τα άρθρα 13 και 3 ΕΣΔΑ, το εναγόμενο κράτος ισχυρίστηκε ότι ο προσφεύγων είχε στη διάθεσή του ένα πλήρες νομικό πλαίσιο, το οποίο παρείχε όλες τις απαιτούμενες διαδικαστικές εγγυήσεις και προστάτευε τον προσφεύγοντα από άμεση ή έμμεση επαναπροώθηση στη Συρία. Η ισχύουσα ελληνική νομοθεσία, η οποία βασιζόταν στις απαιτήσεις του ενωσιακού δικαίου περί ασύλου, καθώς και ο τρόπος με τον οποίο εφαρμόστηκε στην περίπτωση του προσφεύγοντος, εξασφάλισαν μια σοβαρή και ταχεία εξέταση της αίτησής του για άσυλο. Ειδικότερα, η συνέντευξη του προσφεύγοντος πραγματοποιήθηκε από υπάλληλο της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Ασύλου, με τη συνεργασία διερμηνέα, ενώ και οι ερωτήσεις που του τέθηκαν ήταν κατάλληλες ενόψει των προσωπικών και γενικότερων συνθηκών γύρω από τη σχετική διαδικασία ασύλου, δίνοντας την ευκαιρία στον προσφεύγοντα να εκφράσει τις απόψεις του ευχερώς.

Στην απόφασή του, το Δικαστήριο του Στρασβούργου έλαβε υπόψη, μεταξύ άλλων, το Π.Δ. 113/2013 («Καθιέρωση ενιαίας διαδικασίας αναγνώρισης σε αλλοδαπούς και ανιθαγενείς του καθεστώτος του πρόσφυγα ή δικαιούχου επικουρικής προστασίας») και τον Ν. 4375/2016 για την οργάνωση και λειτουργία της Υπηρεσίας Ασύλου που ενσωματώνει την Οδηγία 2013/32/ΕΕ. Σε επίπεδο διεθνούς δικαίου, ιδιαίτερη σημασία για την υπόθεση έχει η προαναφερόμενη Κοινή Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας του 2016, με την οποία οι δύο πλευρές συμφώνησαν σε ορισμένα κοινά σημεία. Συγκεκριμένα, αναφέρεται ότι όλοι οι νέοι παράτυποι μετανάστες που θα εισέρχονται από την Τουρκία στα ελληνικά νησιά από τις 20 Μαρτίου 2016 θα επιστρέφονται στην Τουρκία. Η διαδικασία αυτή θα πραγματοποιείται σε πλήρη συμμόρφωση με το δίκαιο της ΕΕ και το διεθνές δίκαιο, αποκλείοντας έτσι κάθε είδους μαζική απέλαση, ενώ όλοι οι μετανάστες θα προστατεύονται σύμφωνα με τα σχετικά διεθνή πρότυπα και με σεβασμό στην αρχή της μη επαναπροώθησης. Επιπλέον, η Τουρκία, πάντα σε

συνεργασία με την ΕΕ, αναλαμβάνει την υποχρέωση να εμποδίσει τη διάνοιξη νέων θαλάσσιων ή χερσαίων διαδρομών παράνομης μετανάστευσης. Η Κοινή Δήλωση του 2016 συμπληρώνεται από τις διάφορες διπλωματικές διαβεβαιώσεις Τούρκων αξιωματούχων, καθώς και από αλληλογραφία αξιωματούχων της ΕΕ και του ΟΗΕ που επιβεβαιώνουν τον σεβασμό των διαδικασιών ασύλου εκ μέρους της Τουρκίας, τόσο για τους Σύριους, όσο και για τους μη Σύριους πολίτες².

II. Διαγραφή της αιτίας για την εκτέλεση της απόφασης επιστροφής – Η προβληματική με την ιδιότητα του θύματος

Όσον αφορά τον ισχυρισμό του προσφεύγοντος περί παραβίασης του άρθρου 3 ΕΣΔΑ αν εκτελείτο η απομάκρυνσή του στην Τουρκία, το ΕΔΔΑ, παραπέμποντας στο άρθρο 37 παρ. 1 της Σύμβασης, κατέληξε να διαγράψει την εν λόγω αιτίαση της προσφυγής. Το Δικαστήριο του Στρασβούργου θεώρησε ότι, καθώς ο προσφεύγων είχε στο μεταξύ λάβει το καθεστώς πρόσφυγα στη Γαλλία, δεν υπήρχε λόγος να συνεχιστεί η εξέταση της πιθανότητας παραβίασης του άρθρου 3, αφού ακριβώς εξέλιπε πλέον ο κίνδυνος απομάκρυνσής του στην Τουρκία.

Ομολογουμένως, η κρίση του ΕΔΔΑ στο σημείο αυτό είναι ιδιαίτερα λιτή, δεν παύει ωστόσο να εγείρει ορισμένα ερωτήματα σχετικά με το περιεχόμενο της ιδιότητας του θύματος κατά την ερμηνεία και εφαρμογή της ΕΣΔΑ. Πρέπει να σημειωθεί στο σημείο αυτό, ότι κατά την εξέταση του παραδεκτού της αιτίας σχετικά με την παραβίαση του άρθρου 13 σε συνδυασμό με το άρθρο 3 στη συνέχεια της απόφασης, το Δικαστήριο του Στρασβούργου έκρινε πως, παρά το γεγονός ότι το παράπονο για τον κίνδυνο απομάκρυνσης είχε διαγραφεί, ο προσφεύγων διατηρούσε την ιδιότητα του θύματος ως προς τη συνδυαστική εφαρμογή των άρθρων 13 και 3. Σύμφωνα με προγενέστερη νομολογία, σχετική με περιπτώσεις αιτούντων άσυλο που στο μεταξύ είχαν λάβει καθεστώς πρόσφυγα, η χορήγηση ενός τέτοιου καθεστώτος δεν στερεί τον προσφεύγοντα από την ιδιότητα του θύματος αναφορικά με την τυχόν παραβίαση του άρθρου 13 για διαδικαστικές πλημμέλειες σε υποθέσεις ασύλου, δεδομένου ότι διατηρεί την αυτοτέλειά του σε σχέση με τα υπόλοιπα δικαιώματα της ΕΣΔΑ³. Μάλιστα, στο πλαίσιο της σχολιαζόμενης απόφασης παρατηρείται και μια (θετική) διεύρυνση της νομολογίας αυτής, δεδομένου ότι το ΕΔΔΑ δέχτηκε πως η ιδιότητα του θύματος δεν αίρεται ακόμη και αν η αιτίαση για το άρθρο 3 διαγράφεται κατά το άρθρο 37 παρ. 1 της ΕΣΔΑ και δεν είναι απλώς απαράδεκτη, όπως κρίθηκε στις παραπεμπόμενες αποφάσεις⁴.

Ωστόσο, υπάρχει μία πιθανώς σημαντική διαφορά της σχολιαζόμενης απόφασης σε σχέση με την προγενέστερη αυτή νομολογία. Ειδικότερα, το ΕΔΔΑ αναφέρει ρητά ότι, κατά βάση, η απώλεια της ιδιότητας του θύματος συνδέεται με το γεγονός ότι οι εθνικές αρχές του εναγόμενου κράτους έχουν ήδη αναγνωρίσει τη σχετική παραβίαση της Σύμβασης και έχουν λάβει ουσιαστικά μέτρα για να την αποκαταστήσουν. Επομένως, δεν είναι αρκετή η λήψη μίας μόνο ευνοϊκής για τον προσφεύγοντα απόφασης ή μέτρου⁵.

². Βλ. παρ. 53 της σχολιαζόμενης απόφασης.

³. Βλ. παρ. 112-113 της σχολιαζόμενης απόφασης· ΕΔΔΑ *I.M. κατά Γαλλίας* (Προσφυγή No 9152/09), απόφαση της 2ας Φεβρουαρίου 2012 του Πέμπτου Τμήματος, παρ. 38, 94-95, 100· ΕΔΔΑ *M.A. κατά Κύπρου* (Προσφυγή No 41872/10), απόφαση της 23ης Ιουλίου 2013 του Τέταρτου Τμήματος, παρ. 59, 109-110, 118-120· ΕΔΔΑ *Gebretemeshin κατά Γαλλίας* (Προσφυγή No 25389/05), απόφαση της 26ης Απριλίου 2007 του Δεύτερου Τμήματος, παρ. 20, 56.

⁴. *J.B. κατά Ελλάδας*. Επιστροφή αιτούντος άσυλο στην Τουρκία. Διπλωματικές διαβεβαιώσεις εντός πλαισίου διακρατικής συνεργασίας. Συνθήκες κράτησης σε αστυνομικό τμήμα. Μη παραβίαση του άρθρου 13. Παραβίαση άρθρου 3 για συνθήκες κράτησης, ECHR Case Law, 26.05.2026, διαθέσιμο σε: <https://www.echrcaselaw.com/apofaseis-edda/j-b-%>.

⁵. Βλ. παρ. 113 της σχολιαζόμενης απόφασης.

Εν προκειμένω, ο προσφεύγων έλαβε το καθεστώς του πρόσφυγα όχι από το ίδιο το εναγόμενο κράτος, αλλά από ένα τρίτο, τη Γαλλία, σε αντίθεση με τις άλλες υποθέσεις ασύλου, στις οποίες εν τέλει τα ίδια τα εναγόμενα κράτη προέβησαν στις σχετικές ενέργειες. Από την απόφαση δεν προκύπτει ότι η Ελλάδα προέβη σε κάποια αναγνώριση της ύπαρξης συστημικών ελλείψεων στις εγχώριες διαδικασίες ασύλου, όπως υποστήριζαν ο προσφεύγων και παρεμβαίνουσες ενώπιον του Δικαστηρίου ΜΚΟ⁶.

Συνεπώς, ανακύπτει το ερώτημα εάν, πράγματι, απωλέσθηκε η ιδιότητα του θύματος ως προς το άρθρο 3 βάσει των προαναφερόμενων κριτηρίων που χρησιμοποιεί το ίδιο το ΕΔΔΑ. Σε κάθε περίπτωση, το Δικαστήριο του Στρασβούργου, προκειμένου να αιτιολογήσει τη διαγραφή της αιτίας για τον κίνδυνο απομάκρυνσης, παρέπεμψε στην απόφαση *M.D. και άλλοι κατά Ρωσίας*, στο πλαίσιο της οποίας, ένας από τους προσφεύγοντες είχε λάβει καθεστώς πρόσφυγα εκτός της Ρωσίας (στη Σουηδία), παραμερίζοντας φαινομενικά την απαίτηση για επανόρθωση από το εναγόμενο κράτος ώστε να δικαιολογηθεί η απώλεια της ιδιότητας του θύματος και επιτείνοντας την ασάφεια επί του ζητήματος⁷. Ταυτόχρονα, σημειώνεται ότι το ίδιο το ΕΔΔΑ, στην πολύ πρόσφατη απόφαση *H.T. κατά Γερμανίας και Ελλάδας*, είχε διαπιστώσει την ύπαρξη συστημικών ελλείψεων στις ελληνικές διαδικασίες ασύλου, γεγονός που δεν ελήφθη υπόψη από τη Γερμανία και που οδήγησε στην αναγνώριση της παραβίασης του διαδικαστικού σκέλους του άρθρου 3⁸.

Σε κάθε περίπτωση, συνολικά, η απώλεια της ιδιότητας του θύματος δεν απαιτεί μόνο τη μη διατήρηση της τελευταίας μέχρι το χρονικό σημείο κατάθεσης της προσφυγής, αλλά πρέπει να υφίσταται συνδυαστικά με το στοιχείο της αναγνώρισης της προσβολής, δηλαδή της αποκατάστασης *in integrum* από το εναγόμενο κράτος. Αυτό το δεύτερο στοιχείο θεωρείται και το πιο κρίσιμο. Πρέπει, με άλλα λόγια, η αποκατάσταση να μην είναι μόνο χρηματική, αλλά να περιλαμβάνει και τη νομική και πραγματική αντιμετώπιση που απαιτεί η σοβαρότητα της προσβολής⁹. Στην περίπτωση μας, δεν ήταν η Ελλάδα, δηλαδή το κράτος απ' όπου προήλθε η προσβολή, που αναγνώρισε το καθεστώς πρόσφυγα στον προσφεύγοντα (και συνακόλουθα το κράτος που τήρησε την αρχή της μη επαναπροώθησης), αλλά ένα τρίτο κράτος, η Γαλλία.

III. Η κρίση του ΕΔΔΑ σχετικά με την αιτίαση για τα άρθρα 13 και 3 της ΕΣΔΑ

Αναφορικά με την εξέταση της αιτίας για την παραβίαση των άρθρων 13 και 3 της ΕΣΔΑ, το Δικαστήριο του Στρασβούργου εφάρμοσε τις γενικές αρχές που έχει εφαρμόσει σε προγενέστερη σχετική του νομολογία σε υποθέσεις όπου οι αιτήσεις ασύλου των προσφευγόντων είχαν απορριφθεί ως απαράδεκτες, καθώς είχαν φτάσει από γειτονικό κράτος, το οποίο χαρακτηρίζεται ως «ασφαλής τρίτη χώρα» από την εθνική νομοθεσία του κράτους υποδοχής/απέλασης¹⁰. Σύμφωνα με τις αρχές αυτές, αποτελεί υποχρέωση του κράτους απέλασης να εξετάσει διεξοδικά αν υπάρχει ή όχι πραγματικός κίνδυνος να στερηθεί ο αιτών άσυλο, στη τρίτη χώρα υποδοχής, την πρόσβαση σε επαρκή διαδικασία ασύλου, η οποία θα

⁶. Βλ. παρ. 77, 83, 99 της σχολιαζόμενης απόφασης.

⁷. Βλ. παρ. 64 της σχολιαζόμενης απόφασης· ΕΔΔΑ *M.D. και άλλοι κατά Ρωσίας* (Προσφυγές Νος 71321/17 και 9 άλλες), απόφαση της 14ης Σεπτεμβρίου 2021 του Τρίτου Τμήματος, παρ. 55-56.

⁸. ΕΔΔΑ *H.T. κατά Γερμανίας και Ελλάδας* (Προσφυγή Νο 13337/19), απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 2024 του Τέταρτου Τμήματος, παρ. 144-151.

⁹. Ι. ΣΑΡΜΑΣ, Άρθρο 34 – Ατομικές Προσφυγές, σε: Ι. Σαρμάς / Ξ. Κοντιάδης / Χ. Ανθόπουλος (επιμ.), ΕΣΔΑ, Κατ' άρθρο ερμηνεία, εκδ. Σάκκουλα, 2021, σσ. 891-892.

¹⁰. ΕΔΔΑ *Saadi κατά Ιταλίας* (Προσφυγή Νο 37201/06), απόφαση της 28ης Φεβρουαρίου 2008 του Τμήματος Ευρείας Σύνοψης, παρ. 124-136· ΕΔΔΑ *Othman (Abu Qatada) κατά Ηνωμένου Βασιλείου* (Προσφυγή Νο 8139/09), απόφαση της 17ης Ιανουαρίου 2012 του Τέταρτου Τμήματος, παρ. 187-189· ΕΔΔΑ *Ilias και Ahmed κατά Ουγγαρίας* (Προσφυγή Νο 47287/15), απόφαση της 21ης Νοεμβρίου 2021 του Τμήματος Ευρείας Σύνοψης, παρ. 124-150· ΕΔΔΑ *M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδας* (Προσφυγή Νο 30696/09), απόφαση της 21ης Ιανουαρίου 2011 του Τμήματος Ευρείας Σύνοψης, παρ. 286-293.

τον προστατεύει από τον κίνδυνο επαναπροώθησης. Συνακόλουθα, εάν διαπιστωθεί ότι οι υφιστάμενες εγγυήσεις ως προς αυτό το θέμα είναι ανεπαρκείς, το άρθρο 3 επιβάλλει την υποχρέωση να μην απομακρύνονται οι αιτούντες άσυλο προς την εν λόγω τρίτη χώρα. Ταυτόχρονα, το άρθρο 13 απαιτεί την ύπαρξη αποτελεσματικής προσφυγής εντός της εθνικής έννομης τάξης που θα επιτρέψει στις αρμόδιες εθνικές αρχές να εξετάσουν επί της ουσίας τον σχετικό με την ΕΣΔΑ ισχυρισμό, δηλαδή, εν προκειμένω, την πιθανότητα του μη αναστρέψιμου χαρακτήρα της βλάβης που ενδέχεται να προκύψει εάν υλοποιηθεί ο κίνδυνος βασανιστηρίων ή εξευτελιστικής μεταχείρισης¹¹.

Στην υπόθεση *J.B.*, το ΕΔΔΑ, αφού περιέγραψε αναλυτικά τη διαδικασία ασύλου στην οποία ενεπλάκη ο προσφεύγων, διαπίστωσε ότι η αίτηση του τελευταίου αποτέλεσε αντικείμενο μιας πολυεπίπεδης εξέτασης από την Υπηρεσία Ασύλου, την Επιτροπή Εφέσεων και τις δικαστικές αρχές. Πράγματι, από τα πραγματικά περιστατικά προκύπτει ότι δόθηκε στον προσφεύγοντα ουσιαστική ευκαιρία να εκθέσει την εκδοχή του και τα επιχειρήματά του, ότι οι ερωτήσεις που του τέθηκαν ήταν κατάλληλες για τον σκοπό του να διαπιστωθεί αν η Τουρκία αποτελεί ασφαλή τρίτη χώρα για εκείνον, και ότι οι αρχές εξέτασαν την ουσία των ισχυρισμών του. Το γεγονός ότι η αρχική απόφαση απόρριψης της αίτησης περιείχε τυποποιημένη διατύπωση δεν αποτελεί, από μόνο του, ένδειξη παράλειψης διεξαγωγής εξατομικευμένης αξιολόγησης¹². Επιπλέον, οι αρμόδιες αρχές έλαβαν υπόψη ένα ευρύ φάσμα εκθέσεων, στατιστικών και άλλων στοιχείων προκειμένου να διευκρινίσουν τις συνθήκες που θα αντιμετώπιζε ο προσφεύγων στην Τουρκία.

Όσον αφορά, ειδικότερα, το ζήτημα των διπλωματικών διαβεβαιώσεων, το Δικαστήριο τόνισε αρχικά ότι, εξετάζοντας στο παρελθόν το ζήτημα της αποδοχής εγγυήσεων γενικότερου χαρακτήρα σε υποθέσεις απέλασης, δεν έχει αποκλείσει το ενδεχόμενο μια συμφωνία μεταξύ δύο κρατών σχετικά με την απέλαση προσώπων που ζητούν προστασία, η οποία περιέχει τέτοιου είδους γενικές διαβεβαιώσεις, να γίνεται δεκτή υπό ορισμένες προϋποθέσεις¹³. Σύμφωνα με το ΕΔΔΑ, οι διαβεβαιώσεις πρέπει μεν να είναι καταρχάς ειδικές, ωστόσο, ο κανόνας αυτός δεν πρέπει να εφαρμόζεται μηχανικά, εφόσον υφίσταται ένας γενικότερος, αμοιβαίος μηχανισμός συνεργασίας δύο κρατών για ζητήματα απομάκρυνσης. Το κρίσιμο ερώτημα παραμένει το κατά πόσον οι σχετικές διαβεβαιώσεις, ανεξαρτήτως του πόσο γενικές είναι, προσφέρουν επαρκείς εγγυήσεις προστασίας απέναντι στον κίνδυνο βασανιστηρίων ή εξευτελιστικής μεταχείρισης¹⁴.

Εν προκειμένω, το ΕΔΔΑ παρατήρησε ότι οι ελληνικές αρχές δεν βασίστηκαν στις διαβεβαιώσεις των τουρκικών αρχών μεμονωμένα, αλλά τις αξιολόγησαν εντός του ευρύτερου πλαισίου της Κοινής Δήλωσης ΕΕ-Τουρκίας και σε συνδυασμό με το σχετικό υλικό, ιδίως εκείνο που προερχόταν από τον ΟΗΕ. Η αξιολόγηση αυτή έλαβε σοβαρά υπόψη τα επιχειρήματα του προσφεύγοντος, καθώς και τη μεταχείριση των Σύριων στην Τουρκία, βασιζόμενη σε στατιστικά στοιχεία. Μάλιστα, η υπόθεση διακρίνεται από την *H.T.*, στην οποία οι γερμανικές αρχές είχαν απελάσει τον προσφεύγοντα από τη Γερμανία στην Ελλάδα βάσει μιας διοικητικής συμφωνίας, η οποία δεν περιείχε διατάξεις που να εγγυώνται ότι οι αιτούντες άσυλο που απελάθηκαν θα είχαν πρόσβαση σε αποτελεσματική διαδικασία ασύλου στην Ελλάδα.

Συνολικά, η πληρότητα της εγχώριας εξέτασης, το εύρος των πηγών που χρησιμοποιήθηκαν (ιδίως το συνεκτικό σύνολο της Κοινής Δήλωσης ΕΕ-Τουρκίας και των διπλωματικών

¹¹. Βλ. παρ. 100-111 της σχολιαζόμενης απόφασης.

¹². ΕΔΔΑ *Khlaifia και λοιποί κατά Ιταλίας* (Προσφυγή No 16483/12), απόφαση της 15ης Δεκεμβρίου 2016 του Τμήματος Ευρείας Σύνθεσης, παρ. 239, 251.

¹³. ΕΔΔΑ *H.T. κατά Γερμανίας και Ελλάδας*, ό.π., παρ. 146.

¹⁴. Βλ. παρ. 127-129 της σχολιαζόμενης απόφασης.

διαβεβαιώσεων της Τουρκίας), η νομική συνδρομή που είχε ο προσφεύγων στη διάθεσή του και οι αιτιολογημένες απαντήσεις που δόθηκαν στα επιχειρήματα του τελευταίου, οδήγησαν το Δικαστήριο στο συμπέρασμα ότι δεν επιβλήθηκε παραβίαση των άρθρων 13 και 3 της ΕΣΔΑ.

Η απόφαση *J.B.* αποτελεί το πιο πρόσφατο στάδιο στη νομολογιακή εξέλιξη της αντιμετώπισης των διπλωματικών διαβεβαιώσεων από το ΕΔΔΑ. Παρά την πιο αυστηρή αρχική του θέση (πιθανώς βασισμένη στον απόλυτο χαρακτήρα της απαγόρευσης των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης του άρθρου 3)¹⁵, σύντομα το Δικαστήριο του Στρασβούργου ανέπτυξε ορισμένα κριτήρια, σύμφωνα με τα οποία οι διπλωματικές διαβεβαιώσεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να δικαιολογήσουν μια απέλαση, χωρίς να μεσολαβεί παραβίαση του άρθρου 3.

Συγκεκριμένα, το βάρος που θα αποδώσει το Δικαστήριο στις διπλωματικές διαβεβαιώσεις σε μια συγκεκριμένη υπόθεση εξαρτάται από τις συνθήκες που επικρατούν κατά τον κρίσιμο χρόνο. Με άλλα λόγια, το Δικαστήριο θα εξετάσει, καταρχάς, εάν η γενική κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο κράτος υποδοχής δεν αποκλείει την αποδοχή των κρίσιμων διαβεβαιώσεων. Στη συνέχεια, θα εξετάσει την ποιότητα των διαβεβαιώσεων που δόθηκαν και εάν, υπό το πρίσμα της πρακτικής εφαρμογής τους από το κράτος υποδοχής, μπορούν να θεωρηθούν αξιόπιστες¹⁶. Περαιτέρω, οι διαβεβαιώσεις πρέπει να είναι σαφείς και συγκεκριμένες. Συνεπώς, η ύπαρξη εθνικών νόμων και η προσχώρηση σε διεθνείς συνθήκες που εγγυώνται, κατ' αρχήν, τον σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων δεν αρκούν από μόνες τους για να εξασφαλίσουν επαρκή προστασία έναντι του κινδύνου εξευτελιστικής μεταχείρισης¹⁷.

Τα κριτήρια αυτά εφαρμόζονται, ως έναν βαθμό, και στο πλαίσιο της απόφασης *J.B.* Ωστόσο, πρέπει να τονιστεί ότι το ΕΔΔΑ δεν δίνει ιδιαίτερη έμφαση στη γενική κατάσταση ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Τουρκία, αλλά εξετάζει περισσότερο τη διαδικασία που ακολουθήθηκε από τις αρμόδιες εθνικές αρχές. Οι τελευταίες, κατά τη γνώμη του ΕΔΔΑ, ορθά έλαβαν υπόψη όχι μόνο τις διπλωματικές διαβεβαιώσεις που είχε παράσχει η Τουρκία, αλλά και ένα ευρύτερο σύνολο υποστηρικτικού υλικού που επιβεβαιώνει τον οργανωμένο μηχανισμό συνεργασίας ανάμεσα στην Ελλάδα και στην Τουρκία. Στη στάση αυτή του Δικαστηρίου σαφώς παίζει ρόλο και το γεγονός ότι η Τουρκία είναι συμβαλλόμενο μέρος στην ΕΣΔΑ και, ως εκ τούτου, είναι ευχερέστερος ο έλεγχος ως προς την τήρηση των δικαιωμάτων που κατοχυρώνει η Σύμβαση.

IV. Οι συνθήκες κράτησης του προσφεύγοντος

Η μοναδική παραβίαση που εντοπίστηκε από το ΕΔΔΑ στην κρίσιμη απόφαση αφορούσε το άρθρο 3 αναφορικά με τις συνθήκες κράτησης του προσφεύγοντος στο αστυνομικό τμήμα της Μυτιλήνης, πριν την εκτέλεση της απέλασής του. Σύμφωνα με πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, πέρα από τις εξευτελιστικές συνθήκες κράτησης καθατές, όπως υπερπληθυσμός, κακές συνθήκες υγιεινής και έλλειψη εξωτερικού χώρου για άσκηση, εξαιτίας της φύσης των αστυνομικών τμημάτων, τα τελευταία είναι κατάλληλα μόνο για κρατήσεις σύντομης διάρκειας. Εν προκειμένω, ο προσφεύγων κρατήθηκε για χρονικό διάστημα

¹⁵. ΕΔΔΑ *Chahal κατά Ηνωμένου Βασιλείου* (Προσφυγή No 22414/93), απόφαση της 15ης Νοεμβρίου 1996 του Τμήματος Ευρείας Σύνθεσης, παρ. 104-105, όπου το ΕΔΔΑ απέρριψε τις διαβεβαιώσεις που είχε δώσει η Κυβέρνηση της Ινδίας περί μη εξευτελιστικής μεταχείρισης του προσφεύγοντος, ενόψει των συστημικών προβλημάτων προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων εκεί.

¹⁶. ΕΔΔΑ *Othman (Abu Qatada) κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, ό.π., παρ. 186-189· ΕΔΔΑ *Shamayev και 12 άλλοι κατά Γεωργίας και Ρωσίας* (Προσφυγή No 36378/02), απόφαση της 12ης Απριλίου 2005 του πρώην Δεύτερου Τμήματος, παρ. 343-345.

¹⁷. ΕΔΔΑ *Saadi κατά Ιταλίας*, ό.π., παρ. 147-148.

μεγαλύτερο του ενός μήνα, γεγονός που επέφερε και τη σχετική παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ.

Η απόφαση *J.B.* ακολουθεί τη σταθερή νομολογιακή γραμμή του ΕΔΔΑ αναφορικά με τις συνθήκες κράτησης στα ελληνικά αστυνομικά τμήματα, χωρίς να προσφέρει κάτι νέο ως προς το ζήτημα. Πάντως, αυτό που μπορούμε να τονίσουμε όσον αφορά τη σχετική νομολογία είναι ότι το ΕΔΔΑ αντιμετωπίζει τη χρονική διάρκεια της κράτησης ως ένα ανεξάρτητο κριτήριο σε σχέση με τις υπόλοιπες συνθήκες. Συνακόλουθα, ακόμη και αν οι συνθήκες είναι καταρχήν αποδεκτές για μια σύντομη κράτηση, ο χώρος του αστυνομικού τμήματος δεν θεωρείται κατάλληλος για παρατεταμένη κράτηση (η οποία συνήθως κυμαίνεται μεταξύ 1-3 μηνών στις αποφάσεις που έχει διαπιστωθεί παραβίαση του άρθρου 3)¹⁸.

V. Συμπεράσματα

Η απόφαση *J.B. κατά Ελλάδας*, ανεξαρτήτως της προβληματικής αναφορικά με την ιδιότητα του θύματος (η οποία ωστόσο παρουσιάζει σημαντικό νομικό ενδιαφέρον ως προς το κατά πόσον η απόκτηση καθεστώτος πρόσφυγα σε κράτος διαφορετικό από το εναγόμενο αρκεί για την απώλεια της ιδιότητας αυτής), έχει το δικό της ενδιαφέρον ως προς τη σημασία των διπλωματικών διαβεβαιώσεων για την κρίση του ΕΔΔΑ σε υποθέσεις ασύλου. Το Δικαστήριο του Στρασβούργου αποσαφηνίζει τον ρόλο τους ως τεκμηρίων έλλειψης του κινδύνου από τον οποίο προστατεύει το άρθρο 3, θέτοντας τα κριτήρια που καθορίζουν τον βαθμό της κρισιμότητάς τους. Σίγουρα, η απόφαση δεν παύει να εγείρει ορισμένα ουσιαστικής φύσης ερωτήματα, όπως, για παράδειγμα, σχετικά με τον έλεγχο της πρακτικής εφαρμογής των διαβεβαιώσεων από το κράτος υποδοχής¹⁹.

¹⁸. ΕΔΔΑ *Σιάσιος και άλλοι κατά Ελλάδας* (Προσφυγή No 30303/07), απόφαση της 4ης Ιουνίου 2009 του Πρώτου Τμήματος, παρ. 32-33· ΕΔΔΑ *Αδαμαντίδης κατά Ελλάδας* (Προσφυγή No 10587/10), απόφαση της 17ης Απριλίου 2014 του Πρώτου Τμήματος, παρ. 32-33· ΕΔΔΑ *Η.Τ. κατά Γερμανίας και Ελλάδας* (Προσφυγή No 13337/19), απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 2024 του Τέταρτου Τμήματος, παρ. 83.

¹⁹. Ο.π., υποσημ. 4.